

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 26.04.2015
Yayın Kabul Tarihi: 05.08.2015

Türk Halk Hekimliğinde Elma

Apples in Turkish Folk Medicine

Dr. Yılmaz YEŞİL *

Öz :

Halk tıbbı veya halk hekimliği; eskilerin tabiri ile halk tababeti araştırmacılar tarafından zaman zaman çalışılmış olmasına rağmen, belirli bir bölgenin veya yörenin halk tıbbı şeklinde ya da bölge monografilerinde bir bölümden öteye gidememiştir. Biz bu makalemizde sadece “elma” üzerine yoğunlaşarak; Türk halk kültüründe bereketin ve üremenin simgesi olan elmanın, halk hekimliğinde çeşitli dertlerin devası için kullanılmasının hem tıp hem de inanç boyutunu ele alıp bunun geri planında yer alan düşünce sistemi üzerinde duracağız.

Anahtar kelimeler: Halk tıbbı, elma, inanç, eski türk dini

Abstract:

Folk medicine or folk medicus; Although popular medical science have been studied by researchers from time to time with the expression of old, in a specific region or regions of folk medicine in the form of monographs or go no further than a section. In this article, we only “apple” by focusing on; Turkish folk culture of abundance and reproduction of the apple, which is the symbol, the use of folk medicine for the cure of various trouble taking over the size of both medicine and faith will concentrate on areas where it thought system in the background.

Key words: Folk medicine, apple, belief, The Turkish former religion

* Okutman , Gazi Üniversitesi, yyesil@gazi.edu.tr

Giriş:

Türk toplumunun gündelik hayatında vaz geçilmez bir yeri olan halk hekimliği, Türk kültüründe de kendine müstesna bir yer edinmiştir. Türk halk hikayelerinden¹ tutun, Türk fıkralarına² kadar pek çok anlatı türü ile gelenekler ve inançlar³ arasında karşımıza çıkmaktadır.

Tıp biliminin ortaya çıkmasına insanoğlunun mücadele etmek zorunda olduğu hastalıklar sağlamıştır. Hastalık ve sağlık kavramı dünyanın pek çok yerinde farklı anlamlara gelmektedir. Hastalığın tedavisi ve bu hastalığın nedenlerini ortaya koyma sürecinde belirleyici olan olgu da kültürel yapıdır. Her toplum için hastalığın, iyi edilme ve hastalık nedenlerini birbiriyle aynı yahut birbirinden farklı tespit etme yöntemleri mevcuttur ve bu yöntemler çoğunlukla sözlü kültür ile kulaktan kulağa aktarılmasının yanında yukarıda ifade ettiğimiz inanç, fıkra ve halk hikayeleri aracılığıyla da örtülü olarak aktarılmaktadır. Halk tıbbına dair uygulamaların modern tıbbın erişilemediği yerlerde ve bu hizmetin sunulabildiği yerlerde de uygulandığı (Alptekin, 2011; 119) görülmektedir.

Geçmişten günümüze Halk tıbbı olumlu (alternatif tıp) ve olumsuz (batıl uygulamaları veya koca karı ilaçları) yaklaşımları beraberinde taşıyan ikili bir yapı taşımaktadır. Ancak bu yaklaşımlarda sosyolojik verilerin sunduğu reel bir bilgiye ulaşmak; eğitim, yaş grubu, yaşam merkezi gibi temel verilerden hareketle gerçekçi bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Kent ortamında bu tür tedavi yöntemlerine daha mesafeli bir yaklaşım tarzı olduğu kabul edilse de son yıllarda konuyla ilgili televizyon programları ve kitaplar hem kent hem de köy ortamında bu tür tedavilere karşı ilginin artmasına olanak tanımıştır. Rasyonalitenin nispeten yüksek olduğu kent ortamında halk hekimliği uygulamalarına eğilimin artmasına yol açan temel etkenin, özellikle modern tıbbın sunduğu tedavi yöntemlerinin sonuç vermemesinin getirdiği çözüm arayışı olduğu bireysel ve toplumsal bir realitedir. Özelde çaresizliğin genelde sağlıklı yaşam isteğinin, özellikle modern tıptan bir şekilde uzak düşmüş kesimlerde, sözlü kültür yoluyla edinilen bilgilerle desteklenen geleneksel ritüel ve uygulamaların problemlere çözüm sağladığı inancı, halk hekimliğinin yaşatılmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu durum, tarihsel açıdan halk hekimliği uygulamalarının kökeninin binlerce yıllık bir dönemin sihirselsel düşünüş (Öncül, 2013; 2032) biçiminden ayrılarak geçmişin bilgi ve tecrübelerinin bilimsel yeterlilik şekline dönüşmesine katkı sunmaktadır.

Eski Türk kaynaklarında ve dilinde *em* ve *emci* (DLT: I 38, III 252) olarak yer alan ilaç ve eczacı kavramları günümüzde de ağızlarda yaşamaktadır. TDK tara-

¹ Geniş bilgi için bkz. Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN, *Türk Halk Hikayelerinde Halk Hekimliği*, Milli Folklor, 2010, Yıl 22, Sayı 86.

² Geniş bilgi için bkz. Yard. Doç. Dr. Fahri DAĞI, *Türk Fıkralarında Halk Hekimliği Unsurları*, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 5, Yaz 2013.

³ Geniş bilgi için bkz. Prof. Dr. Esmâ Simsek, *Ölümsüzlük İlacı Elma*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/5 Fall 2008.

findan hazırlanan tarama sözlüğünde *em*, “*eme seme yaramamak*” (Yeni Tarama Sözlüğü, 1983, 82) deyiminin kayıtlara geçmiş olması bu kelime ve onun anlamıyla ilgili üretilmiş deyimlerin bulunması bunun kanıtıdır. Dünya milletlerinde olduğu gibi insanlık tarihinde de önce hastalıkların tedavisi için ilacın yapılması sonra bunun meslek olarak oluşması tıp ve ecza biliminin oluşmasına imkân vermiştir.

Modem tıp geçmişten başlayan halk tıbbının devamı gibi görünmesine ve her ne kadar halk hekimliğinden beslenen bir meslek dalı olsa da iki kavramın birbirleriyle uyuşmayan yönleri de sahip olduğu görülmektedir. Halk hekimliğiyle modem tıbbi birbirinden ayıran en önemli özellik halk hekimliğinin sahip olduğu bütüncül bakış açısıdır. Bu bakış açısı, insanın da içinde bulunduğu doğayı evreni birlikte ve birbirleriyle bağlı düşünmektir. Bu nedenle tabiat olaylarını Tanrı'nın gazabı olarak gören bütüncül bakış açısını benimseyen kişiler, hastalıkları da doğaya ve doğaüstü güçlere bağlamışlardır. (Doğan, 2011; 126) Bu da halk hekimliğinin inanç boyutunu örtülü de olsa işaret etmektedir.

Nerin KÖSE, yapmış olduğu çalışmada halk hekimliğini şu şekilde tanımlamıştır: “*Halkın, imkânsızlıktan ya da başka nedenler dolayısıyla hekime başvurmadığı yahut başvurmak istemediği durumlarda, hastalıklarını teşhis ve tedavi amacıyla ya da hastalıklardan korunma amacıyla uyguladığı pratiklerin tümüne halk hekimliği diyoruz.*” (Köse, 20014; 535).

Günümüzde bile terk edilmeyen halk hekimliği tedavi yöntemleri bulunmaktadır, Hufford bunun nedenini “*Halk hekimliği sisteminin modern hekimlik karşısında hayatta kalmasını sağlayan, önemini azalmasını önleyen onun bağıntılarıdır. Tedavi usulleri ve sorunlar arasındaki düzenli bağıntılar, tüm sistemin ağırlığının birazıyla değişmeye karşı koymaya imkân verir.*” şeklinde dile getirir. (Büken, 2003; 46) Bu da halk tıbbının kendine özgü yöntemleri ile zamanın ruhuna direnerek yaşatılmasını sağlamaktadır.

Halk tıbbının beslendiği büyü, din ve em (ilaç) olmak üzere üç alan sayabiliriz. Pertev Naili Boratav' a göre de büyü, iyi veya kötü bir sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin topuna birden verilen isimdir. (Boratav, 2013; s 317.) bu bağlamda değerlendirdiğimiz zaman hastalıklardan kurşun dökme gibi büyü yaparak kurtulmak bu bağlamda değerlendirilebilir. Din ise büyü ile birlikte gibi gözükse de taban tabana zıttır. Din büyüü yasaklar. Fakat bazı duaların veya ayetlerin insan için iyi geldiğine İnanılan Allah'ın (Şâfi ismi örnek verilebilir.) isimlerinin zikredilmesi veya muska şeklinde yazılıp omuza veya boyuna asılması ile koruyucu ve sağaltıcı olarak kullanılması düşünülebilir.

Halk hekimliğinin temelinde din ve büyü kadar yer alan diğer bir kaynak da gerçekçi ilaçlar olarak adlandırabileceğimiz emlerdir. Halk hekimliğini modem tıptan ayıran en önemli nokta, şifanın Tanrı'dan bekleniyor olmasıdır. Bu nedenle kimi gerçekçi ilaçlarla yapılan tedavilerde dinsel-büyüsel yöntemlere de başvurulmaktadır. (Tez, 2010; 144) bazen din ve büyüünün yardımıyla tedavilerde kullanılan emler, bazen de başlı başına kaynak ve şifa umulan nesne, araç olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Emler, modern tıbbın ilaçlarının ilk halidir. İnsanların tecrübeleri sonucunda kullanmayı öğrendiği bu nesnelere geçmişte işlenmemiş bir şekilde ve direkt kullanılıyorken, bugün bu şekilde kullanımının yanında modern tıbbın ilaçlarının içinde, bir takım işlemlerden geçerek de kullanımını sürdürmektedir. (Arpacı, 2012; 233)

Halk Tıbbında Elma:

Adını meyvenin rengi “al”dan (kırmızı) aldığı düşünülen ve eski Türkçe’de “alma” olarak bilinen, Türk şivelerinin tamamında elma/alma (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü; 210.) sözcüğü ile karşılanan ve ilk olarak Kuzey Anadolu, Güney Kafkaslar ile Kazakistan’ın doğusunda ortaya çıktığı sanılan meyve hem Türk halk inançlarında hem de geleneklerinde müstesna bir yere sahiptir. Bağımsız Türk cumhuriyetlerinden Kazakistan’ın eski başkentinin adı Almatı’dır. Alma-Atı, Alma-Eti; elma yeri anlamını taşıması da elmanın kadim vatanı olma tezini de güçlendirmektedir. Bununla birlikte elma Kuzey yarımküre, Amerika kıtası dâhil dünyanın pek çok yerinde binlerce çeşidi bulunan ve bunun pek çok çeşidinin ülkemizde yetiştiği bir meyvedir. Hatta ülkemizde Niğde elması, Amasya elması gibi bilinen ve meşhur türleri de vardır.

Anadolu’da zaman zaman karşılaştığımız ve Lokman Hekim’e ait olduğu düşünülen “Midesinde elma olana Azrail yaklaşmaz.” sözü elmanın Türk halk tefekküründeki yerini sağaltıcı ve koruyucu olarak kullanımını göstermektedir. Bilimsel olarak kanıtlanan vitamin ve diğer içeriğinin yanında; elma kabuğuna ayet yazılması, elma kabuğunun yastık altına konulmak suretiyle rüyada evleneceği kişinin görüleceğine inanılması, elma kabuğunu koparmadan soyarak muradına ulaşılacağına inanılması, destanlarda elmayı kahraman yerken kabuğunu kısırağına yedirecek hikmet verileceğinin düşünülmesi (Üstünova, 2011; 147,1 54) gibi çok sayıda uygulamalarda da görüldüğü gibi elmanın doğaüstü mistik ve sihirli bir gücü de bulunmaktadır.

Halk tıbbında korunma amaçlı elma:

Korunma amaçlı yiyeceklerin veya diğer eşyaların kullanılması, içinde bulunan iyi durumun muhafaza edilmesi veya kötü durumdan kurtulma amacıyla inançsal bir fonksiyon taşımaktadır. Destanlarda, masallarda ve halk hikâyelerinde Hz. Hızır tarafından verilen elma neslin devamını sağlaması bakımından zürriyet motifi olarak karşımıza çıkmaktadır. (Şimşek, 2008; 194)

Türk inanış ve düşünüş sisteminde Doğurganlığın simgesi olan elma, (Aça 2008; 239) yaratılış konulu mitler ve kutsal kitaplarda ilk insanın yer yüzüne indirilmesine ve dişiye çocuk doğurma vasfının verilmesine neden olan “yasak meyve” (Aça, agm, 240) olgusunun paralelinde çocuksuzluğun ortadan kaldırılması ve soyun devamlılığını sağlayacağına inanılmaktadır. Uygur Türkleri de elmayı, koru-

yucu bir kuvvet olarak görürler ve kotu ruhlu olmayan sihirli ağaçlardan sayarlar. Onun için, kırk çıkarma işlemlerinde, bebeği beşiğe bağladıktan sonra, beşik anası, deve dikenini veya elma kurusu ile tütsü yapıp beşik üstünde dokuz defa dolaştırarak kotu ruhları kovarlar. (Şimşek, 2008; 195)

Bu örneklerde Elmanın korunma amaçlı olarak ele alınmasını, kısırlıktan çocuksuzluktan, kıtlıktan ve kötü ruhlardan korumak olarak ele alabiliriz. Elmanın Eski Türk dininde ve alevi-bektaşî geleneğinde de kötü ruhu olmayan, iyi koruyucu bir meyve olduğu düşüncesi hâkimdir. Hatta eski Türk geleneklerinde kansız kurban-saçı uygulamalarında kullanılan meyvelerden olması bu düşünceyi güçlendirmektedir.

Tedavi içerikli inançlarda elma:

Çeşitli yöntemlerle, hastalığı iyi etme, iyileştirme, sağaltım, sağaltma ve terapi⁴ anlamları taşıyan tedavi halk hekimliğinde zaman zaman elma ile gerçekleştirilmektedir. İnanç içerikli tedavilerde somut olarak uygulanan yöntemin biyolojik bir katkısı görülmediği fakat doğaüstü güçlerin harekete geçirilmesi suretiyle hastalığın iyileştirileceğine inanılmaktadır. Aşağıdaki uygulamalar bunun örneği olarak karşımızda durmaktadır.

Anadolu halk kültüründe, halk kültüründe siğilden kurtulmak için yol kenarına elma götürülüp gömülür. Hiç arkaya dönüp bakmadan geri gelinir. 3 Çarşamba yapılırsa siğil kalmayacağına inanılır. (Karimiş, 2015; 131)

Guatr ocaklı tarafından “ırıklatılır.” Gündüzlü köyünde guatr ocaklısı olduğu ifade edilmektedir. Bu kişi, hastayı yatırır ve elmaya kırk bir tane zeytin dibinde biten dikenleri okuyarak batırır. Bu elmayı hasta kişi akan suyun içine gömer. Bu ocak türü sözle izin alınarak aktarılamamaktadır. İzin süleleden kalıtım yoluyla gelmektedir. Elma çalıntı elma olmalıdır (Ülger, 2012; .99.)

Anadolu'nun bazı yerlerinde, damat tarafından gelinin basına atılan elma çocuğu olmayan hanımlar tarafından şifa niyetine yenir. (Şimşek 2008; 195) Eskişehir’de doğum sancısı çeken kadına ısırtılan (Örnek, 1966: 15) bir elmanın geri kalanı, çocuğu olmayan kadına yedirilmek suretiyle onun da çocuğunun olacağına inanılır. (Sakaoğlu 1996, 6) böyle yapılarak gebe kalma ve doğurma özelliği, elma vasıtasıyla bu özelliğe sahip olmak isteyen başka bir kadına göçürülmektedir. (Sever 2004, 97)

Çocuksuzluğa çare olarak; Manas’ın doğumunda Yakup Han’ın “*Bu Çırcı’yı alalı on dört yıl oldu bir çocuk koklayamadım öpemedim. Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor, elmalı yerlerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarlar yanında gecelemiyor.*” Diyerek (İnan 1986; 168) elmalı yerlerin çocuksuzluğa çare olduğunu belirtmektedir.

⁴ Bkz. www.tdk.gov.tr, tedavi maddesi

Gerçekçi nitelik taşıyan sağaltma-iyileştirmede elma:

Anadolu'nun ve Türk Dünyası'nın hemen hemen her yerinde bol ve çeşitli türleri yetiştirilen elma sahip olduğu vitaminler, organik asitler, soda ve fosfor sayesinde vücudun pek çok uzvuna ve organına fayda sağlamaktadır. (Şimşek 2008; 196) bu başlık altında toplamış olduğumuz uygulamalarda elma; içeriği, yapısı barındırmış olduğu etken maddelerinden yola çıkılarak akıllı yürütülmesi suretiyle kullanılmaktadır.

Sinir ve adaleleri kuvvetlendiren, romatizmal hastalıkları tedavi eden (Şimşek 2008; 196) elmanın yağının, eklem burkulmaları ve şişmelere iyi geleceğine inanılır (Altun 2008; 278) bu durumlarda masaj yaparak uygulanır. Burkulan bölgeye çiğ et konur; tuzlu hamur bağlanır. Bunlar şişmesini engeller, iyileşmesini sağlar. Ardıç yağı burkulan eklem yerine masaj yaparak uygulanır. (Sakaoğlu 1986, 169), (Bozyiğit, 2011 ; 58) (Karimiş, 2015; 104). Ödem için, Soğan, armut, kavun, elma, kiraz, şeftali, dereotu, patlıcan vücuttaki ödem ve su tutulmasını önleyicidir. (Karimiş, 2015; 318) Üzüm, elma, ahududu, çilek, limon, domates, pırasa, soğan, ahududu romatizmaya iyi gelir. (Karimiş, 2015; 321)

Lifli bir yapısı olan elma kurusu da bağırsak iltihabını iyileştirmektedir. (Bozyiğit 2011 ; 37) (Karimiş 2015; 154) Aynı şekilde Tarhun otu, limon, elma, incir domates Bağırsak enfeksiyonlarına iyi gelir. (Karimiş, 2015; 299) İshali olana muz ve elma yedirilir. (Bozyiğit, 2011 ; 62) (Karimiş, 2015; 163) Kabızlık için de erik reçeli, bal, üzüm, kayısı veya elma yemek; bol su veya şerbet içmek de yararlıdır. (Karimiş, 2015; 164) Adana ve Gaziantep'te Kabızlık problemi olanlara armut, elma, muz yedirilmez. (Bozyiğit, 2011, 63.) (Özgen 2007; 79) Elma, bağırsaklarda bakteri üretimini dengeleyerek zayıflamaya yardımcı olur. (Karimiş, 2015; 324)

Türk halk hekimliği kolesterolün çaresini de çok önceden elmada görmüştür. Bu gün özellikle dâhiliye uzmanları kolesterol ve karaciğer yağlanmalarında elma sirkesinin kullanılmasını tavsiye etmektedirler. (Dağı 2013; 125) Nasrettin Hoca'ya bağlanarak anlatılan fıkrada bir kimse bir "maraza" yakalanarak hekime gider ve hastalığının çaresinin yedi yıllık sirke olduğunu öğrenir (Boratav 2007: 227). Bunun için Adana'da Yarım çay bardağı elma sirkesinin üzerine ılık su doldurulur. İstendiğinde bir çay kaşığı bal karıştırılıp içilir. Bir su bardağı su kaynatılıp içine bir tatlı kaşığı funda çiçeği tozu, yaprağı atılır. İlyınca "günde bir kez aç veya tok karnına" içilir. (Karimiş, 2015; 172)

Bademcik iltihabı ve şişmesi için güneşte ısıtılan veya korun üzerinde pişirilen elmanın kabuğu ile birlikte ezilip lapa haline getirilerek iltihaplı yerlere, boğaza sarılması bademcik iltihabına iyi gelir. Ayrıca aynı durumda kişinin boğazına rendelenmiş elma pişirilerek de sarılabilir. İhlamur, kekik, nane, elma kabuğu, ayva hep beraber kaynatılıp içilirse iyi gelir, boğazları yumuşatır. (Karimiş, 2015; 217)

Öksürük için Ayva yaprağı, limon, adaçayı, elma hep birlikte iki-üç dakika kadar kaynatılarak içilir. Sade adaçayı da içilir. Fatma gül çiçeği, ekşi elma kabuğu, papatya, zencefil katılarak kışın devamlı içilirse faydalı olmaktadır. (Karimiş, 2015; 229)

Şişmanlık için Fazla uyumak şişmanlığa neden olur. Zayıflamak için gün içerisinde maydanoz, havuç, turp, arpa unu ve iki elma tüketilmelidir. Ayrıca elmanın kolesterolü düşürme etkisi de bulunmaktadır. Bu da şişmanlığı azaltmaya katkı sağlar. (Karimiş, 2015; 256) Böbrek hastaları için, Üzüm, elma, kavun, kereviz ve karahindiba birlikte bu iyi gelir. (Karimiş, 2015; 300)

Uçuğa karşı, Elma, uçuk (Herpes) mikrobuna karşı çok etkilidir. (Karimiş, 2015; 307) Elma suyu, deriyi gerginleştirerek, cilde güzellik verir. Deri döküntülerine iyi gelir. (Şimşek 2008; 196) Kansızlığa karşı elma ıspanak, pancar, lahana, dere otu, havuç, elma, erik, üzüm, domates ve kayısı kansızlığa iyi gelir. Elma'nın içindeki etkili maddeler kan şekerinin organizmaya dağılımını dengelediğinden, uykusuzluğa iyi gelir. (Karimiş, 2015; 315)

Mide için havuç, lahana, limon, üzüm, elma, ananas mide asitleşmesi ve ülsere iyi gelir. (Karimiş, 2015; 315) Tarhun otu, limon, elma, domates mide ekşimelerine iyi gelir. (Karimiş, 2015; 318)

Pek çok hastalığa deva olduğu düşünülen ve sahada yapılan çalışmalarda büyük bir kısmının tecrübe ile sabit olduğu bu uygulamaların yanında Bazı elma çeşitlerinin çocuk sahibi olmada faydalı olduğu düşünülmektedir. (Şimşek 2008; 194)

Sonuç:

Türk halk hekimliği ve Türk halk inançları birbirini destekleyen ve zaman zaman örtüşen uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada elmanın tedavi ve korunma amacıyla halk tıbbında kullanımına değindik. Elde ettiğimiz verileri üç başlık altında toplayarak uygulamaların dayandığı düşünce sistemini ortaya koymaya çalıştık.

Korunma amaçlı uygulamalarda eski Türk gelenekleri ve Kamalık dininin etkileri devam etmektedir. Böylece tanrının insanı yer yüzüne göndermesine ve çocuk doğurabilme imkanını vermiş olduğu yasak meyvelerden olan elma kısırlıktan, kıtlıktan ve çocuksuzluktan korunma ve zürriyetin devamı için kullanılmaktadır.

Tedavi içerikli inançların tatbiki sırasında elmadan yararlanılması ise ona farklı bir fonksiyon vermiştir. Guatr, siğil gibi hastalıklardan ocak sahibini veya kendi kendisine yapılan telkinlerle elmayı kullanarak kurtulmak, gelinin başına atılan elmanın şifa için yenilmesi çocuksuzluktan kurtulmak için elmalı yerlerde yatılması işin inanç boyutunu taşımaktadır.

Gerçekçi nitelik taşıyan uygulamalarda da elmanın biyolojik ve kimyasal içeriğinin veya taşıdığı etken maddenin gerçekte hastalığa iyi gelmesi düşüncesine dayanmaktadır. Aslında kullanmış olduğumuz pek çok ilaçta doğadaki bitkilerin özünde veya yaprağında bulunana etken bileşenlerin kullanıldığını düşünürsek, doğadan vücudumuza gerekli maddeyi almış oluruz. Günümüzde, eskiden koca-karı ilacı olarak tahkir edilen doğal ürünlere ve tabi ilaçlara dönüşüm olduğu ortamda elmanın da büyük bir kısmı tecrübeyle sabit kullanımlarının bizlere katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

AÇA, Mehmet; *Türk İnanış ve Düşünüş Sistemlerinde Meyve*, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3/5 Fall 2008

ALPTEKİN, Prof. Dr. Ali Berat; *Türk Halk Hikayelerinde Halk Hekimliği*, **Milli Folklor**, 2010, Yıl 22, Sayı 86.

ALPTEKİN Ali Berat, **Halk Bilimi Araştırmaları**, Akçağ, Ankara 2011.

ARPACI Günnur Yücekal, **Gök-Tanrı İnancının Bilinmeyenleri Din ve Millet Kavramları Akay Kine'nin Bilgileri Işığında**, I, Çatı Kitapları, İstanbul 2012.

ALTUN, Işıl, *Türk Halk Kültüründe Elma*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/5 Fall 2008, s.262-281.

BORATAV, Pertev Naili; **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, BilgeSu Yayıncılık, Ankara, 2013.

Boratav, P. Naili, **Nasreddin Hoca**, Kırmızı Yayınları. İstanbul, 2007

BOZYİĞİT NURAY, **Gaziantep'te Halk Hekimliği (Merkez)**, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniv. Sosyal bilimler Enstitüsü Gaziantep-2011.

DAĞI, Yard. Doç. Dr. Fahri; *Türk Fıkralarında Halk Hekimliği Unsurları*, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, Yaz 2013.

DAŞDEMİR, Özkan; *Alevi-Bektaşî Geleneğinde Elma*, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8 Sayı: 37, Nisan 2015, s.83-97.

DOĞAN, Şaban “14-15. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri” **Milli Folklor**, S. 89, s. 120-132. 2011,

İNAN, Abdülkadir; **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, **3. Baskı**, TDK Basımevi, Ankara-1986

KARİMİŞ, Ceyhun v.d; **Halk Hekimliği**, Kafkas Üniversitesi Lisans Tezi, yöneten Doç. Dr. Kürşat Öncül, Kars-2015.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, KBY, Ankara-1991

KÖSE, Nerin; “*Kırgızların Halk Hekimliğiyle ilgili Bazı Pratikleri Hakkında*”, **Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e Armağan**, Gazi Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.

ÖRNEK BÜKEN, Nüket, , “*Folklorik Değerler ve Folklorik Tıp*” **Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History**, S. 11, s.45-47, 2003

ÖNCÜL, Kürşat; Kars Örneğinde Halk Hekimliğinin Arkaik Unsurları, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and**

History of Turkish or Turkic, Volume 8/1 Winter 2013, p.2031-2035, ANKARA-TURKEY

ÖRNEK, Sedat Veyis, , **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**, AÜ. DTCF Yay., Ankara., 1966.

ÖZGEN, Zübeyde Nur; “**Adana Merkez Halk Hekimliği Araştırması**”, Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2007.

SAKAOĞLU, Saim, “*Manas Destanı ve Anadolu Geleneğinde Kısır Kadının Doğum Yapması*”, **Erciyes**, 19 (225), Eylül 5-7. 1996

SAKAOĞLU, Saim; *Sıfalı Bitkiler ve Erzurum’da Bir Baharatçı*, **Türk Folklor Araştırmaları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1986

SEVER, Mustafa; *Türk Halk İnançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve*, **TÜBAR**, XVI-Güz, 2004, s. 95-109.

ŞİMŞEK, Prof. Dr. Esma; Ölümsüzlük İlacı Elma, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3/5 Fall 2008.

Esma Simsek, “*Türk Folklor ve Halk Edebiyatında Elma*”, **Türk Duyası Araştırmaları**, S. 105, Aralık 1996, s. 215-226.

TEZ, Zeki; **Tıbbın Gizemli Tarihi Semboller, Büyüler ve Ritüeller Eşliğinde “Şifa”**, Hayykitap, İstanbul, 2010.

ÜLGER, Züleyha; **Aydın (merkez) ve Çevresinde Halk Hekimliği**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisans Tezi, Aydın, 2012

ÜSTÜNOVA, Kerime; *Erzurum Düğünlerinde “Elma Atma” Geleneği*, **Milli Folklor**, 2011, yıl 23, S. 90, s. 146-155.

Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 1983.

**TANITMALAR
REVIEWS**

